

При розробці криміналістичних методик наука виходить з індивідуальності кожного конкретного злочину, що виключає можливість шаблонного підходу до процесу встановлення істини у справі.

Б. В. Щур вказує, що елементами системи у криміналістичній методиці повинні виступати не криміналістичні прийоми і засоби, не слідчі чи інші дії, а криміналістичні (методичні) рекомендації, тобто науково обґрунтовані та апробовані практикою поради, які стосуються організації розслідування, вибору та застосування техніко-криміналістичних засобів та криміналістичних прийомів. Таким чином, система представляє собою комплекс порад-рекомендацій, що відображає типові для розслідування злочинів певного виду. При цьому криміналістична методика і криміналістичні методичні рекомендації співвідносяться як загальне і окреме [6, с. 277].

Вказані види забезпечення, а саме, техніко-криміналістичне, тактико-криміналістичне, методико-криміналістичне, можна розглядати у науковому і практичному змісті, що полягає як у створенні наукового підґрунтя застосовуваних прийомів, засобів та методів, так і формуванні практичних рекомендацій щодо їх застосування. Однак, саме єдність теорії і практики забезпечує ефективне досягання поставлених завдань та об'єднує їх у систему криміналістичного забезпечення розслідування злочинів.

Список бібліографічних посилань: 1. Салтевский М. В. Собираение криминалистической информации техническими средствами на предварительном следствии: учеб. пособие. Киев: НИИРОО КВШ МВД СССР, 1980. 112 с. 2. Шепитько В. Ю. Изменчивость криминалистики в XXI веке и ее задачи в современных условиях // Криміналістика XXI століття: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25–26 листоп. 2010 р.). Харків, 2010. С. 55–59. 3. Іщенко А. В., Красюк І. П., Матвієнко В. В. Проблеми криміналістичного забезпечення розслідування злочинів: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ України, 2002. 212 с. 4. Бахін В. П., Кузьмічов В. С., Весельський В. К. Тактика слідчої діяльності: поняття, сутність, зміст. *Науковий вісник Української академії внутрішніх справ*. 1998. № 2. С. 217–226. 5. Белкин Р. С. Очерки о криминалистической тактике: учеб. пособие. Волгоград: ВСШ МВД РФ, 1993. 200 с. 6. Щур Б. В. Джерела та особливості реалізації криміналістичних методичних рекомендацій. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1. С. 273–279.

Одержано 08.10.2017

УДК 343.9685.2

Сергій Олександрович ШЕВЦОВ,

кандидат педагогічних наук, заступник
директора Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

ЕКСПЕРТНА ВЕРСІЯ: ЗАДОКУМЕНТОВАНЕ ІНІЦІАТИВНЕ ЕКСПЕРТНЕ ІНФОРМУВАННЯ

При розслідуванні кримінальних правопорушень та під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій, зокрема, огляду місця події, висувуються різноманітні *криміналістичні версії*. Вони можуть розрізнятися за ступенем конкретності (типові, конкретні), обсягом встановлення обставин події (загальні й окремі), ступенем складності (складні і прості), за часом побудови (початкові і наступні), а також за суб'єктом висування (слідчі, судові, оперативно-розшукові і експертні) [2, с. 59].

У перекладі з латинської слово *версія* (*versio*) означає поворот, зміну. В юридичному розумінні воно вживається як синонім логічно побудованого й заснованого на фактичних даних ймовірного умовиводу (припущення) суб'єкту пізнавальної діяльності при аналізі суті досліджуваної події, її окремих обставин і деталей, спрямованого на встановлення істини, що вимагає відповідної перевірки. Взагалі ж версією слід вважати будь-які припущення, передбачення, здогадки, що виникають у процесі більш або менш складної розумової діяльності.

Низка відомих науковців вивчала питання, пов'язані з *експертною версією*, серед яких слід відзначити: А. І. Вінберга, Р. С. Белкіна, О. П. Коновалова, О. Р. Шляхова, Л. Є. Ароцкера, В. Ф. Орлову, І. В. Гору та В. А. Колесника. Але, на наш погляд, найбільш глибокий та всебічний аналіз поняття *експертна версія* зроблений В. О. Коноваловою. За її думкою *експертну версію* необхідно визначити як припущення про сутність і походження певних фактів і явищ, які мають значення для розслідування і судового розгляду [1, с. 80].

Зазначена версія висувається експертом, як правило, в ході експертного дослідження, що є практичною формою експертного забезпечення розслідування у кримінальному провадженні.

Аналіз слідчої практики переконливо свідчить про доцільність з'ясування думки фахівця стосовно ситуації, що склалася, фактичних даних, які мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення, наявних відомостей про подію злочину, осіб, причетних до його вчинення тощо. При цьому врахування думки спеціаліста має відбуватись не тільки у рамках огляду місця події чи призначення судової експертизи. Вочевидь доцільним є залучення відповідних спеціалістів й до вивчення та аналізу матеріалів кримінального провадження, яке може відбуватись поза межами конкретної експертизи, зокрема, при розслідуванні резонансних нерозкритих злочинів.

Особливо гостро потреба висування *експертної версії* виникає у таких ситуаціях, коли для вирішення окремих завдань не вистачає традиційних та устояних методик. Натомість обов'язковими стають науковий пошук рішень, що сприяють висуненню версій, визначають шляхи розумової діяльності експерта, обрання конкретних методик дослідження або створення нових [1, с. 79].

Практична реалізація *експертної версії*, на наш погляд, повинна здійснюватися у вигляді документу з комплексом послідовно викладених криміналістично-значущих даних. Мета розробки такого документу – це *документування ініціативного експертного інформування* суб'єктів розслідування про наступне: важливі деталі обставин злочинної події; припущення щодо окремих обставин події; особливості проведення окремих слідчих і розшукових дій; ймовірну пошукову модель невстановленого злочинця [5, с. 2].

В основу *експертних версій*, які висуваються в межах ініціативного інформування можуть бути покладені певні фактичні дані: 1) отримані з різних джерел дані щодо кримінального правопорушення; 2) висновки проведених експертних досліджень, що дає змогу будувати припущення, ґрунтуючись на конкретних дослідницьких результатах; 3) відомості, що є результатом наукових досліджень і узагальнень, які безпосередньо не відносяться до конкретного кримінального провадження; 4) відомості, почерпнуті з життєвого й професійного досвіду фахівця, узагальнень експертної практики й типових ситуацій, котрі потребують експертного розв'язання.

При побудові *експертної версії* використовуються переважно такі логічні прийоми й форми мислення, як *аналіз і синтез, безпосередні й опосередковані (в основному індуктивні) умовиводи*. А матеріал, викладений в форматі *експертної версії* несе три функції – *інформаційну, аналітичну та рекомендаційну*.

З огляду на значущість аналітичних матеріалів у форматі *експертної версії*, важливим моментом виступає їх *презентативність*. Матеріали бажано оформляти із дотриманням правил логічної послідовності та естетичного сприйняття. Вони повинні містити найбільш важливу інформацію про місце злочину, його характерні особливості, речові докази, слідову інформацію, ефективність експертного супроводження.

До основних етапів роботи над *експертною версією* слід віднести: *підготовчий, аналітичний, рекомендаційний*.

Підготовчий етап включає: ознайомлення з окремими документами кримінального провадження (висновками судових експертиз, протоколами оглядів місця події, допитів потерпілого, свідків, протоколами інших слідчих або розшукових дій, різноманітними довідками та інформаційними повідомленнями); вироблення необхідних копій, витягів; обговорення зі слідчим (чи групою слідчих і оперативних працівників у складі слідчо-оперативної групи) основних слідчих і розшукових версій, напрямків розслідування та проблемних питань.

Аналітичний етап передбачає: аналіз одержаної інформації та її структурування; обговорення визначених питань у складі групи фахівців необхідної спеціалізації; моделювання основних елементів механізму злочину та прогнозування розвитку подій; попереднє визначення рекомендацій щодо напрямків розслідування та можливостей проведення експертних досліджень.

Рекомендаційний етап: обговорення результатів аналітичної роботи, проведення консультацій; визначення ініціативних рекомендацій; документальне оформлення матеріалів [5, с. 38].

Зручність, компактність та ефективність використання матеріалів *експертної версії* залежить від інформаційного наповнення блоків з «ілюстративно-аналітичним матеріалом» та «перспективними напрямками експертних досліджень».

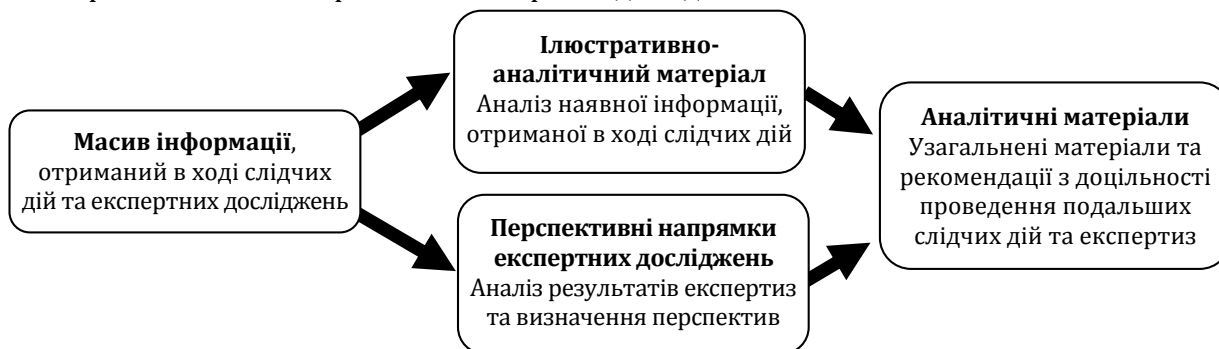

Рис. 1. Алгоритм аналітичної роботи в форматі експертної версії [5, с. 5]

«Ілюстративно-аналітичний матеріал» вбирає в себе загальну інформацію про місце скоєння кримінального правопорушення (злочину): фактичні обставини події; характеристика обстановки місця події (місце, час і дату події; покази свідків; вид зброї, за допомогою якої був вчинений злочин, і т.ін.); особливості місця події (погодні умови, час скоєння злочину, день тижня); фото, відеоматеріали та інші документи, що потребують аналізу; слідова інформація на місці події; тілесні ушкодження та причина смерті жертви; динаміка злочину; знаряддя злочину; результати експертних досліджень; ініціативне формування пропозицій щодо проведення подальших слідчих дій [4, с. 43–46; 5, с. 5–16].

До блоку «Перспективні напрямки експертних досліджень» віднесено всі речові докази та експертні дослідження, а також аналіз результатів досліджень. Інформація в цьому блоці подається в табличному варіанті у логічній послідовності (за ступенем важливості). В таблиці бажано передбачити такі графи: а) місце вилучення та сам об'єкт; б) уточнення характеристик об'єкту дослідження; в) що підлягає дослідженню. Тут же наводяться рекомендації щодо можливостей призначення та проведення інших експертиз: збирання матеріалу; вибір моменту призначення експертизи та її предмету; формулювання питань; вибір експертної установи [3, с. 154–155].

Запропонований до розгляду формат *експертної версії* базується на практичних напрацюваннях фахівців Харківського НДЕКЦ МВС України. В першу чергу його розраховано на керівний склад Експертної служби – для організації аналітичної роботи в експертних підрозділах та організації належного експертного супроводження кримінальних проваджень. Крім того, він може бути корисним для органів досудового слідства – для визначення та використання можливостей науково-технічного потенціалу експертних підрозділів в ході кримінальних проваджень.

Список бібліографічних посилань: 1. Коновалова В. Е. Версия: концепция и функция в судопроизводстве: монография. Харьков: ФЛ-П Вапнярчук Н. Н., 2007. 192 с.; Гора І. В., Колесник В. А. Криміналістика: навч. посіб. Ч. 1. Криміналістична техніка. Київ: Алерта, 2005. 320 с. 2. Настільна книга слідчого: наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / М. І. Панов, В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова та ін. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Ін Юре, 2007. 728 с. 3. Психолого-криміналістичний портрет невстановленого злочинця / авт.-уклад.: С. О. Шевцов, А. І. Тимошенко, С. М. Лозова. Харків, 2011. 84 с. 4. Експертна версія / авт.-уклад.: С. І. Перлін, С. О. Шевцов, А. І. Тимошенко, Т. П. Матюшкова. Харків, 2014. 61 с.

Одержано 18.09.2017